

Ketirisan Bayaran Zakat Fitrah Terhadap Institusi Formal Di Malaysia

Fidlizan Muhammad,^{a,*} Mohd Yahya Mohd Hussin,^a Azila Abdul Razak,^a Salwa Amirah Awang^b

^aJabatan Ekonomi, Fakulti Pengurusan dan Ekonomi, Universiti Pendidikan Sultan Idris, 35900 Tanjong Malim, Perak

^bJabatan Pengajian Am, Politeknik Sultan Azlan Shah, 35950 Behrang Stesen, Perak

*Corresponding author: fidlizan@fpe.upsi.edu.my

Abstract

Zakat is the fourth pillar of Islam and mandatory to be conducted by every Muslim with the compliance of syara' prescription. Among the types of zakat that closely related to every Muslim is Zakat Fitrah. The law of zakat fitrah is mandatory and has its own specific duration of payment. Thus, this article intends to analyze the extend of payment made by the Muslim society using the formal channel through Zakat Centre. Based on the amount of zakat fitrah collection, the rate of zakat fitrah and the number of Muslim in Malaysia, the finding of the study indicates that the amount of zakat fitrah is increasing each year. However, the result also finds that the payment of zakat through informal channel or direct distribution to receivers is also increasing. Therefore, direct distribution must be controlled to ensure the government objective in establishing the zakat centre is efficiently achieved due to the fact that centralized distribution will ensure fairness and justice.

Keyword: Zakah fitrah, leakage, zakat institution, formal channel

Abstrak

Zakat merupakan rukun Islam keempat dan berwajib dilaksanakan oleh setiap individu muslim yang memenuhi syarat ditetapkan oleh syarak. Antara jenis zakat yang berkait rapat dengan setiap individu muslim adalah zakat fitrah. Hukum zakat fitrah adalah wajib dan mempunyai tempoh waktu pelaksanaan yang tertentu. Berikutan itu, artikel ini bertujuan untuk menganalisis sejauh mana masyarakat Islam membayar zakat fitrah menggunakan saluran formal iaitu Pusat Zakat. Berdasarkan data jumlah kutipan zakat fitrah, kadar zakat fitrah dan bilangan penduduk beragama Islam di Malaysia, dapatan kajian menunjukkan jumlah kutipan zakat fitrah meningkat setiap tahun Namun demikian, kajian turut mendapati bahawa pembayaran zakat tanpa melalui saluran formal atau diagih secara terus kepada penerima turut meningkat. Sehubungan itu, agihan secara langsung ini perlu dikawal bagi memastikan objektif kerajaan mewujudkan pusat zakat dapat dicapai secara efisien kerana agihan secara berpusat dapat memastikan keadilan dan kesamarataan dicapai.

Kata Kunci: Zakat fitrah, ketirisan, institusi zakat, saluran formal

© 2015 Penerbit UTM Press. All rights reserved

1.0 PENGENALAN

Zakat merupakan tanggungjawab yang wajib dilaksanakan oleh setiap individu Islam yang memenuhi syarat yang ditetapkan syarak. Kewajipan menunaikan tanggungjawab ini ditegaskan oleh Allah S.W.T. di dalam al-Quran. Kepentingan rukun ini untuk dilaksana dibuktikan berpandukan perintah suruhan amalan berzakat yang mengiringi perintah kewajipan bersolat.

Suruhan untuk mengeluarkan zakat bertujuan mewujudkan tanggungjawab manusia terhadap harta di samping mengelakkan pengumpulan harta dalam kelompok individu tertentu sahaja. Oleh yang demikian, kewajipan berzakat merupakan kesan eksternaliti yang ditanggung oleh sekumpulan masyarakat yang dikurniakan oleh Allah kelebihan sudut kekayaan harta untuk dikongsi secara bersama-sama (Sanep & Hairunnizam 2005). Kesanggupan individu untuk berkongsi sedikit daripada kekayaan yang dinikmati ini merupakan tanda kesyukuran dan ketaatan individu untuk melaksana suruhan Allah S.W.T. (Gamsir *et al.* 2012)

Walaupun zakat bersifat tanggungjawab individu, namun tindakan tegas Abu Bakar al-Siddiq terhadap sebilangan individu yang enggan menunaikan tanggungjawab ini membuktikan zakat merupakan isu negara yang perlu dilaksana oleh pemerintah (al-Kandhlawi t.t; Ibn Khaldun 2003). Berpandukan sejarah ini, institusi zakat sebagai pihak dipertanggungjawabkan oleh sesebuah negara perlu melaksana pemantauan atau proses kerja yang efisien untuk memastikan setiap individu berkelayakan mempunyai kesedaran mengenai tanggungjawabnya untuk membayar zakat dan kepentingan zakat kepada agama Islam.

Sejajar dengan peristiwa yang berlaku ini, objektif kajian ini adalah menyelidiki kepatuhan membayar zakat di Malaysia menggunakan data jumlah pembayaran zakat fitrah seluruh negeri di Malaysia dari tahun 2003 hingga tahun 2009. Pengukuran menggunakan data zakat fitrah dipilih atas beberapa alasan iaitu; i) zakat fitrah merupakan zakat kepada kesempurnaan ibadah puasa Ramadan kepada individu muslim tanpa mengenal batas umur dan status, ii) nisab bagi zakat fitrah adalah makanan asasi, iii) syarat-syarat kelayakan membayar zakat fitrah yang minimum, dan iv) populasi masyarakat Islam adalah majoriti di Malaysia iaitu 61% berdasarkan bancian pada tahun 2010 (Jabatan Perangkaan Malaysia 2011).

Melalui hasil kajian ini, maka statistik individu yang menunaikan zakat fitrah kepada institusi formal dapat diketahui. Sehubungan itu, dapatan ini memberikan input statistik kepada pihak Majlis Agama Islam Negeri (MAIN) mengenai individu yang tidak menyalurkan wang zakat fitrah melalui institusi ini. Dengan demikian itu, dapatan kajian ini dapat dijadikan panduan untuk menambahkan prosedur semasa dan seterusnya membentuk kerangka institusi zakat yang lebih komprehensif di Malaysia.

■ 2.0 ZAKAT FITRAH, SUKATAN DAN AMALAN DI MALAYSIA

Zakat fitrah dibentuk daripada dua perkataan iaitu zakat dan fitrah. Tanggungjawab untuk menunaikan zakat fitrah merupakan pelengkap kepada kesempurnaan puasa Ramadan seseorang individu. Dari sudut kefarduan, zakat fitrah diwajibkan bermula pada tahun kedua Hijrah (Shofian & Amir 2002). Zakat fitrah merupakan zakat yang diwajibkan kepada setiap individu Islam sebagaimana sabda Nabi S.A.W. yang bermaksud;

Rasulullah telah mewajibkan zakat fitrah dari bulan Ramadhan satu sha' dari kurma, atau satu sha' dari sya'ir. atas seorang hamba, seorang merdeka, laki-laki, wanita, anak kecil dan orang dewasa dari kaum muslimin.

(al-Bukhari, 2005, No. Hadis: 1503)

Zakat fitrah berbeza dengan zakat harta berdasarkan dua aspek. Pertama ialah tempoh menunaikan zakat ini terhadap bulan Ramadan sahaja. Had waktu ini dinyatakan oleh Nabi S.A.W. dalam hadis yang bermaksud;

Ibnu Umar menyerahkan (zakat fitrah) kepada mereka yang menerimanya (golongan penerima zakat fitrah /amil) dan mereka (para sahabat) menyerahkan zakat fitrah sehari atau dua hari sebelum Hari Raya.

(al-Bukhari, 2005, No. Hadis: 1509)

Keduanya ialah zakat fitrah diwajibkan kepada semua individu muslim tanpa membezakan tahap kewangan atau kekayaan seseorang. Dua kriteria pertimbangan kelayakan seseorang membayar iaitu kesempatan hidup dalam bulan Ramadan walaupun seketika dan juga memiliki lebih makanan untuk diri dan tanggungan (JAKIM 2001). Berdasarkan kriteria ini, individu muslim tanpa mengira peringkat umur adalah terikat kepada hukum zakat ini (Muhammad Rawwas, 1996).

Rentetan itu, Islam telah menetapkan satu kadar zakat khusus bagi memudahkan masyarakat melaksanakan tanggungjawab zakat ini. Bagi individu yang berkelayakan, kadar zakat fitrah yang perlu ditunaikan dapat difahami daripada hadis Nabi S.A.W yang bermaksud;

“Dari Abu Said al-Khudri, ia berkata: Kami mengeluarkan zakat fitrah, pada waktu Rasulullah s.a.w. ada bersama kita, satu sha' makanan atau satu sha' kurma, atau satu sha' gandum, atau satu sha' kurma basah atau satu sha' gandum basah, Kami terus melakukan hal ini sehingga Mu'awiyah datang kepada kita di Madinah, Ia berkata: Saya melihat bahawa dua mud makanan Syam sam dengan satu sha' kurma, lalu orang melakukan seperti apa yang dikemukakannya”

(al-Muslim, 2004, No.hadis:2280)

Berpandukan hadis Nabi S.A.W ini, dua kaedah timbangan dibahaskan oleh para cendekiawan Islam iaitu satu *sha'* (gantang) dan $\frac{1}{2}$ *sha'*. Kebanyakan ulama mazhab menggunakan ukuran satu *sha'*, melainkan ulama mazhab Hanafi yang menggunakan ukuran $\frac{1}{2}$ *sha'* (al-Nawawi 1996). Sehubungan itu, Qardawi (2002) menerangkan bahawa ukuran $\frac{1}{2}$ *sha'* yang dinyatakan dalam hadis Nabi S.A.W. adalah bertujuan mengelakkan pembaziran. Ini kerana, makanan kebiasaan atau ruji sesebuah tempat dapat memudahkan agihan zakat dilaksanakan dan diguna secara meluas untuk manfaat golongan yang berkelayakan. Oleh yang demikian, pembayaran zakat fitrah secara umumnya adalah merujuk kepada makanan asasi yang diperlukan oleh masyarakat dan makanan tersebut adalah makanan keperluan utama sesebuah negara (al-Kurdi 2001). Susulan itu, para ulama telah menetapkan kiraan sukatan bagi setiap *sha'* adalah bersamaan empat *mud*, atau nilai piawai semasa adalah antara 2.50 kg. hingga 3.0 kg (al-Zuhailly 1997).

Di Malaysia, makanan asasi yang digunakan di Malaysia ialah beras. Namun demikian, pentadbiran agama yang diletakkan di bawah kuasa Majlis Agama Islam Negeri (MAIN) menyebabkan kadar zakat fitrah yang berbeza-beza antara setiap negeri. Perbezaan ini berpunca daripada keputusan fatwa negeri-negeri yang berbeza pandangan mengenai timbangan satu gantang beras. Selain itu, Shahtah (1998) menjelaskan bahawa perbezaan nilai setara satu gantang Baghdad adalah dipengaruhi oleh jisim makanan. Menurut beliau, nilai piawai satu gantang Baghdad gandum bersamaan 2176 gram, beras (2520 gram) dan 2250 gram bagi soya.

Bagi menyeragamkan ukuran ini, Mesyuarat Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Majlis Kebangsaan pada tahun 2002 (JAKIM 2009) telah memutuskan sebagaimana berikut;

- i. Harga zakat fitrah bagi negeri-negeri di Semenanjung Malaysia adalah berdasarkan harga setempat yang ditetapkan oleh BERNAS bagi beras Super Tempatan Gred A mengikut timbangan satu gantang Baghdad bersamaan 2.60kg.
- ii. Harga zakat fitrah bagi negeri-negeri Sabah dan Sarawak adalah berdasarkan harga setempat yang ditetapkan oleh BERNAS, masing-masing bagi beras *Vietnam White Rice* bagi negeri Sabah dan *Thai White Rice* bagi negeri Sarawak mengikut timbangan satu gantang Baghdad iaitu bersamaan 2.70kg.

Berdasarkan keputusan timbangan beras ini, maka perbincangan sejauh mana senario anggaran bocoran jumlah zakat fitrah yang tidak dibayar melalui institusi zakat formal di Malaysia dapat dianalisis.

■3.0 KAJIAN LEPAS

Bocoran bayaran zakat kepada institusi formal telah mendapat perhatian ramai pengkaji di Malaysia. Kajian-kajian lepas yang diteliti didapati bertujuan mengenal pasti apakah faktor-faktor yang menyebabkan permasalahan ini berlaku. Secara umum, faktor-faktor ini berkaitan isu institusi zakat sendiri, pengetahuan dan persepsi pembayar. Faktor-faktor ini didapati berlaku secara berasingan dan juga bersama-sama. Keefisienan penswastaaan zakat telah memberikan kesan positif terhadap jumlah kutipan dan agihan zakat (Md Zyadi & Mariani 1999; Nor Ghani, Mariani, Jaafar & Nahid Ismail 2001). Peningkatan ini disebabkan perubahan corak pengurusan yang bertambah cekap telah memberikan keyakinan kepada individu muslim untuk melaksanakan tanggungjawab harta semakin meningkat. Melalui penswastaaan institusi, langkah pro aktif dan berstrategi dengan penerangan yang lebih komprehensif berkaitan zakat memberikan kesedaran tinggi kepada individu muslim untuk menunaikan rukun Islam ini.

Keperluan penerangan ini amat penting kepada pembayar zakat begi mengetahui informasi semasa berkaitan zakat terutama melibatkan pengenalan harta zakat yang baharu. Berdasarkan kajian Sanep & Hairunnizam (2005) mengenai kesediaan membayar zakat bagi empat kategori harta diikhtilaf iaitu pendapatan, pertanian, ternakan dan galian mendapati keputusan bercampur. Secara purata, 52.9% dari 2500 responden bersetuju pengenaan zakat terhadap harta-harta ini. Namun begitu, dari aspek kesediaan membayar zakat pendapatan terhadap hasil perundingan dan honorarium pula, didapati hanya 23% hingga 26% responden sahaja yang bersedia melakukannya. Bagi jenis zakat ternakan haiwan seperti ayam, itik, ikan dan sebagainya, didapati tahap kesediaan membayar zakat secara puratanya adalah 42% sahaja. Dapatan ini menunjukkan secara implisit bahawa kefahaman masyarakat berkaitan jenis harta zakat baharu ini masih sederhana. Dapatan analisis ini adalah menyokong kajian Muhsin (2014) mengenai pengetahuan asas zakat melibatkan kalangan masyarakat Islam di Kuala Lumpur yang berada pada tahap sederhana.

Selain daripada kefahaman individu berkaitan zakat, bocoran bayaran zakat kepada institusi zakat juga berlaku atas faktor keyakinan pembayar terhadap corak pengurusan kutipan dan agihan zakat kepada asnaf berkelayakan. Kajian Sanep, Hairunnizam & Adnan (2006) mendapati terdapat sebilangan 10.5% pembayar zakat menyalurkan secara langsung wang zakat kepada asnaf tanpa melalui institusi zakat. Hal ini berpunca daripada ketidakpuasan hati terhadap bentuk bentuk agihan yang dilaksana. Kajian Mohd Shukri (2002) mendapati antara punca ini berlaku adalah isu birokrasi, penilaian kelayakan dan amaun agihan tidak setimpal dengan keperluan asnaf. Isu-isu ini telah mempengaruhi persepsi pembayar zakat dan menyebabkan institusi zakat berhadapan kekangan kutipan untuk melaksana strategi yang disasar. Walau bagaimanapun, Abdul Monir (2001) menyatakan bahawa agihan secara langsung oleh individu adalah dibenarkan. Sehubungan itu Ram, Zainol, Kamil & Md. Hairi (2010) dan Ram, Kamil & Zainol (2009) mencadangkan agar institusi zakat perlu mengubah ketidakpercayaan masyarakat melalui proses kerja yang lebih telus, di samping pendedahan pro aktif berkaitan zakat secara menyeluruh meliputi asas zakat, agihan zakat, prosedur institusi, hala tuju institusi dan sebagainya.

Pengagihan zakat secara lebih tersusun ini menjadi cabaran kepada institusi-institusi zakat di Malaysia kini. Kajian Kamil, Derashid & Engku Ismail (1997) berkaitan zakat penggajian menunjukkan bahawa sikap kepatuhan untuk membayar melalui saluran formal dapat dipertingkat dengan pelaksanaan pengurusan institusi dan pengagihan zakat lebih efisien. Dalam situasi ini, Aidit (1998), Kamil (2006) dan Siti Mashitoh (2007) berpandangan bahawa akta dan undang-undang yang menyokong khusus berkaitan pembayaran zakat adalah penting bagi meningkatkan kesedaran membayar zakat sebagaimana patuhnya pembayar dengan akta cukai.

Kajian isu bocoran zakat fitrah secara khusus telah mendapat perhatian dalam kajian oleh Ahmad Hidayat (2006). Berdasarkan kajian ini, beliau mendapati statistik individu yang gagal membayar zakat fitrah di Perak meningkat bagi tahun 1953 dan 1954 iaitu dari 69,000 orang kepada 84,000 orang. Simulasi anggaran ketirisan zakat fitrah juga telah dikaji di Selangor oleh Mohd Yahya, Fidlizan & Mohd Ali Roshidi (2013). Jumlah ketirisan zakat fitrah yang tidak dibayar kepada institusi zakat menunjukkan peningkatan dari RM1.8 juta (1995) kepada RM5.2 juta (2011).

Berdasarkan kajian lepas ini, jelas menunjukkan bahawa bocoran dalam pembayaran zakat berlaku atas pelbagai faktor. Oleh yang demikian, kajian ini akan menganalisis status tahap bocoran bayaran zakat pada masa kini di Malaysia. Melalui hasil kajian ini, nilai bocoran zakat yang diperolehi dapat dijadikan rujukan oleh institusi zakat di Malaysia untuk merangka pelan strategi institusi zakat pada masa hadapan.

■4.0 METODOLOGI KAJIAN

Analisis kajian ini menggunakan data kadar zakat fitrah dan jumlah kutipan bagi setiap negeri di Malaysia sebagaimana dilaporkan dalam Laporan Zakat Tahunan Negeri/Majlis Agama Islam negeri. Tempoh kajian adalah dari tahun 2003 hingga 2009. Analisis ini menggunakan persamaan sebagaimana kajian Mohd Yahya *et al.* (2013) melibatkan kajian di Selangor. Oleh yang demikian, bagi mendapatkan bilangan pembayar zakat fitrah di Malaysia, persamaan (1) berikut digunakan dalam kajian ini.

$$X_t = \frac{JKF_K}{PKF_t} \quad (1)$$

X = bilangan patuh membayar zakat fitrah
 JKF_K = jumlah kutipan zakat fitrah keseluruhan
 PKF_t = purata harga zakat fitrah
 t = tahun

Bagi mendapatkan nilai PKF_t , persamaan (2) berikut digunakan.

$$PKF_t = \frac{\sum_1^N KF_t}{N} \quad (2)$$

Di mana, N merupakan bilangan negeri / wilayah di Malaysia. Dengan menggunakan anggaran tetap bahawa penduduk Islam di Malaysia adalah sebanyak 61% bagi tempoh dikaji, maka bilangan individu beragama Islam yang diandai dalam kategori "bocoran" dapat dihitung berdasarkan persamaan (3) berikut.

$$Z_t = (0.61 * P_{K_t}) - X_t \quad (3)$$

Dengan Z ialah bilangan individu yang tidak menyalurkan bayaran zakat fitrah kepada institusi formal, manakala P_{K_t} ialah populasi keseluruhan penduduk di Malaysia pada tahun t . Hasil $(0.61 * P_{K_t})$ dalam persamaan (3) juga dapat diringkaskan sebagai P_{I_t} iaitu bilangan penduduk Islam pada sesuatu tahun.

5.0 HASIL DAN PERBINCANGAN

Hasil pengiraan menggunakan rumus persamaan (1) hingga (3) ditunjukkan sebagaimana Jadual 1.

Jadual 1 Analisis Kutipan Zakat Fitrah di Malaysia

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
JKF	51.37	53.04	50.57	56.45	61.99	84.04	88.50
PKF	4.64	4.69	4.81	4.87	5.01	6.62	6.80
X	11.07	11.32	10.51	11.59	12.36	12.69	13.01
P _I	15.28	15.60	15.94	16.25	16.58	16.91	17.27
Z	4.21	4.28	5.43	4.66	4.21	4.22	4.25

Nota: JKF (jumlah kutipan fitrah dalam RM juta), PKF (purata kadar zakat fitrah, RM), X (bilangan individu patuh, orang), P (penduduk Islam, orang), Z (bilangan individu tidak patuh, orang)

Berdasarkan Jadual 1, beberapa hasil kajian penting diperoleh. Pertamanya ialah bilangan individu beragama Islam (P_I) di Malaysia bertambah sebanyak dua peratus setahun. Kadar pertumbuhan ini adalah selari dengan kadar kelahiran dan kematian yang dicatatkan di Malaysia (Perangkaan Penting, 2010).

Keduanya ialah kadar zakat fitrah secara purata (PKF) menunjukkan aliran meningkat setiap tahun. Keadaan ini secara tidak langsung mempengaruhi jumlah kutipan zakat (JKF) yang bertambah dari RM51.4 juta (2003) kepada RM88.5 juta pada tahun 2009. Di samping itu, bilangan pembayar zakat fitrah kepada institusi formal turut menunjukkan peningkatan kecuali pada tahun 2005. Kepentingan untuk mendapatkan bilangan pembayar zakat yang tepat berbanding jumlah kutipan ini amat penting sebagaimana kajian Muhsin (2014). Menurut beliau, angka jumlah pembayar lebih sesuai diperoleh dan dianalisis oleh institusi zakat bagi memastikan objektif penubuhan pengurusan zakat dicapai. Hal ini bersesuaian fungsi institusi zakat yang tidak hanya tertumpu kepada aspek kutipan dan agihan semata-mata, sebaliknya dapat memastikan setiap individu berkelayakan menunaikan zakat kepada institusi yang telah dipertanggungjawabkan. Keupayaan institusi zakat memenuhi tanggungjawab ini dapat dicontohkan kepada sejarah Islam yang berlaku pada pemerintahan Saidina Abu Bakar al-Siddiq (al-Kandhlawi,t.t).

Walaupun analisis yang ditunjukkan dalam Jadual 1 menunjukkan corak positif dalam aspek kutipan dan bilangan pembayar kepada institusi, namun analisis selanjutnya menemui dapatan yang perlu dipandang serius. Berdasarkan bilangan pembayar patuh (X) dan populasi masyarakat Islam (P_I), jelas menunjukkan jumlah bocoran iaitu bilangan Z turut meningkat setiap tahun. Perkara yang sewajarnya diambil berat oleh pihak berautoriti ialah seandainya jumlah pembayar dalam kategori ini adalah realiti semasa, maka tindakan pembasmian perlu dilaksanakan.

Kepentingan meneliti kepada permasalahan bocoran ini adalah berpunca daripada hukum pembayaran zakat fitrah yang wajib serta mempunyai syarat yang mudah iaitu memiliki lebih makanan pada malam dan pagi Hari Raya Puasa atau Aidil Fitri. Pihak bertanggungjawab tidak seharusnya beranggapan bahawa bocoran ini disebabkan status individu yang miskin, individu membayar secara langsung kepada asnaf dan sebagainya. Sebaliknya, pihak institusi zakat perlu melaksana kajian terperinci bagi memastikan keengganan individu bukan sebagai faktor utama sebagaimana dapatan Ahmad Hidayat (2006). Sehubungan itu, objektif institusi zakat ditubuhkan dapat dilaksanakan bagi tujuan pembangunan umat Islam secara bersama-sama.

Bagi mengetahui nilai bocoran zakat fitrah di seluruh Malaysia, nilai Z digunakan dengan andaian syarat wajib mengeluarkan zakat fitrah ialah berkesempatan untuk berada di dalam bulan Ramadan. Oleh yang demikian, jangkaan kutipan dan ketirisan wang zakat fitrah yang tidak disalurkan kepada institusi formal ditunjukkan dalam Jadual 2.

Jadual 2 Jumlah Bocoran Zakat Fitrah

Tahun	Jangkaan kutipan (RM)	Jumlah Bocoran (RM)**
2003	70,895,859.20	19,528,034.49
2004	73,143,071.14	20,059,814.32
2005	76,669,855.68	26,098,143.08
2006	79,139,448.00	22,686,265.22
2007	83,101,715.20	21,112,269.48
2008	111,975,247.80	27,939,390.25
2009	117,416,191.60	28,923,186.71

Nota: *PKF xP₁ dan **ZxP₁

Jadual 2 menunjukkan bahawa, jumlah zakat fitrah yang tidak dibayar kepada institusi zakat formal adalah tinggi. Berdasarkan kepada jumlah dan juga populasi bocoran (Z) yang ditunjukkan dalam Jadual 2, ia menimbulkan persoalan iaitu; adakah kesemuanya membuat pembayaran zakat fitrah secara terus kepada asnaf ?

Sekiranya angka yang ditunjukkan ini tidak munasabah, kajian yang dilakukan oleh Sanep *et al.* (2006) boleh dijadikan panduan andaian pengiraan. Berdasarkan kajian beliau, didapati sejumlah 10.5% pembayar zakat membayar secara terus kepada asnaf. Dengan andaian tersebut, dianggarkan bilangan isi rumah di Malaysia pada kadar 5 orang sekeluarga, maka hasil pengiraan terhadap bilangan Z yang bersamaan antara 1 juta hingga 1.5 juta orang. Berdasarkan penilaian ini, maka jumlah Z yang dianggap tidak memenuhi tanggungjawab ini masih tinggi iaitu lebih kurang dua juta orang atau bersamaan 400 ribu isi rumah.

Rentetan daripada analisis zakat fitrah ini, jelas didapati bahawa sejumlah wang zakat fitrah tidak dibayar secara rasmi kepada institusi zakat berautoriti. Menurut Qardawi (2000), agihan secara terus kepada penerima menimbulkan beberapa isu. Antaranya ialah kemungkinan terdapat sebilangan individu yang tidak menunaikan zakat yang mengakibatkan hak asnaf tidak dapat dipenuhi. Agihan secara berpusat dapat menjamin keadilan dan kesamarataan atas faktor maklumat penerima yang lengkap diketahui oleh pihak bertanggungjawab serta menjaga maruah dalam kalangan penerima. Sehubungan itu, permasalahan ini perlu ditangani bagi mengelakkan objektif zakat dalam jangka masa pendek atau panjang terjejas. Selain itu, ia bertujuan mengelakkan persepsi negatif masyarakat Islam terhadap keupayaan institusi melaksanakan fungsinya dengan berjaya. Oleh itu, kerangka institusi perlu diperkemas meliputi sudut operasi, perundangan, kutipan dan agihan. Usaha penyelarasan kadar zakat fitrah merupakan titik permulaan pelaksanaan penambahbaikan zakat fitrah di Malaysia. Namun demikian, institusi zakat perlu melaksana strategi untuk memperkemas data-data pembayar serta kaedah kutipan dan agihan zakat fitrah yang lebih sistematik dan diyakini oleh masyarakat Islam secara menyeluruh pada masa hadapan.

6.0 KESIMPULAN DAN CADANGAN

Hasil penyiasatan melalui kadar zakat fitrah jelas menunjukkan bilangan pembayar yang menggunakan saluran institusi formal semakin meningkat. Walaubagaimanapun, pembayaran yang tidak dikesan (agihan secara terus) juga menunjukkan pertambahan jumlah dari tahun ke tahun. Dalam menangani cabaran ini, institusi yang bertanggungjawab serta pihak kerajaan perlu mengambil tindakan yang lebih proaktif (Siti Mashitoh 2007) untuk menyediakan kemudahan yang bersesuaian bagi memastikan individu berkelayakan mempunyai tahap kepercayaan dan keyakinan terhadap institusi yang menguruskan harta ini. Sehubungan itu, kajian lanjut perlu dijalankan bagi menyiasat tahap kefahaman masyarakat mengenai zakat fitrah. Hal ini disebabkan syarat-syaratnya berlainan dengan zakat harta. Penyelarasan kadar fitrah antara negeri dengan mewujudkan kadar tunggal merupakan antara langkah penyelesaian untuk menggalakkan individu berkelayakan menunaikan kewajipan zakat fitrah. Di samping itu, institusi zakat perlu berperanan aktif untuk menyedarkan masyarakat mengenai tanggungjawab agama, sosial serta ekonomi yang dapat dilaksana melalui amalan zakat ini.

Rujukan

- Ahmad al-Hajj al-Kurdi. (2001). *Mujaz Ahkam al-Zakat wa al-Kaffarah wa al-Nudzur fi al-Fiqh al-Islami*. Beirut: Dar al-Basyair al-Islamiyyah.
- Ahmad Hidayat Buang. (2006). "Dilema Perundangan Zakat di Malaysia: Antara Penguatkuasaan dan Strategi Pujukan/Galakan/Intensif Membayar Zakat" dalam *Zakat: Pensyariat, Perekonomian dan Perundangan*. (suntingan) Abdul Ghafar Ismail dan Hailani Muji Tahir. Bangi, Penerbit UKM.
- Aidit, Ghazali. (1998). *Zakat- satu tinjauan*. Petaling Jaya: IBS Buku Sdn Bhd.
- Al-Bukhari. (2005). *Shahih al-Bukhari*, 1. Khabrah: Dar al-Fajr Lil turath.
- Al-Bukhari. (2002). *Terjemahan Hadis Shahih Bukhari*, I,II,III,IV, (terj.) Zainuddin Hamidy *et al.*. Singapore: Darul Fajr Publishing House.
- Al-Nawawi. (2004). *Shahih Muslim bi Syarh al-Imam Muhyiddin al-Nawawi*, (tahqiq) Khalil Ma'mum Syiha. Beirut: Dar al-Ma'rifah.
- Al-Nawawi. (1996). *al-Minhaj fi Syarh Shahih Muslim bin al-Hajjaj, Ikhisor Syarh Shahih Muslim*, 7, (ed.) Ali Abdul Hamid Abu al-Khair, Kitab al-Zakat. Damsyik: Dar al-Khair.
- Al-Muslim. (2002). *Terjemahan Hadis Shahih Muslim*, I,II,III, IV, (terj.) Ma'mur Daud. Singapore: Darul Fajr Publishing House
- Al-Kandhlawi. (t.t). *Hayat al-Sohabah*, Jil. 1. Beirut: Dar Sa'ab.
- How do you calculate Sadaqatul Fitr (Fitra)?, [atas talian] http://www.wifaqululama.co.uk/articlespdf/Sadaqatul_Fitr_1431.pdf, 12 November 2010. Gamsir Bachmid, Ubud Salim, Armanu & Djumahir. (2012). Perilaku Muzakki dalam Membayar Zakat Mal (Studi Fenomenologi Pengalaman Muzakki di Kota Kendari). *Jurnal Aplikasi Manajemen*, 10 (2), 425–436.
- Ibn Khaldun. (2003). *Tarikh Ibn Khaldun*, 1. Beirut: Dar Ibn Hazm.

- Jabatan Perangkaan Malaysia. (2011). *Banci Penduduk dan Perumahan Malaysia 2010 Taburan Penduduk dan Ciri-ciri Asas Demografi*. Putrajaya: Jabatan Perangkaan Malaysia.
- JAKIM. (2001). *Panduan Zakat di Malaysia*. Kuala Lumpur: JAKIM.
- Kamil Md Idris, Chek Derashid & Engku Ismail. (1997). Zakat penggajian: Suatu tinjauan terhadap pengetahuan dan amalan muslimin negeri Perlis. Kertas kerja di bentangkan di Seminar Penyelidikan Universiti, Universiti Utara Malaysia, Sintok, Kedah [atas talian] <http://www.ukm.my/hairun/kertas%20kerja/kesedaran%20membayar%20zakat%20pendapatan.pdf>, 10 November 2010.
- Kamil Md. Idris. (2006). Kesan Persepsi Undang-undang dan penguatkuasaan zakat terhadap gelagat kepatuhan zakat pendapatan gaji, dalam *Zakat: Pensiaryatan, Perekonomian dan Perundangan* (suntingan) Abdul Ghafar Ismail dan Hailani Muji Tahir. Bangi, Penerbit UKM.
- Md Zyadi Tahir & Mariani Majid. (1999). "Prestasi kutipan dan agihan zakat di Malaysia" dalam *Pascasidang Seminar Pengeluaran Awam dan Swasta: Justifikasi dan Realiti di Malaysia*. Fakulti Ekonomi, Universiti Kebangsaan Malaysia, 293–306.
- Mohd Yahya Mohd Hussin, Fidlizan Muhammad & Mohamad Ali Roshidi Ahmad. (2013). Kepatuhan Membayar Zakat: Analisis Kutipan dan Ketirisan Zakat Fitrah di Selangor. *Jurnal Syariah*, 21(2); 191–206
- Muhammad Rawwas Qal'ahji. (1996). *Mausuah Fiqh 'Abd Allah 'Abbas*. Beirut: Dar al-Nafae
- Muhsin Nor Paizin. (2014). "Amalan Dakwah Zakat Di Wilayah Persekutuan Malaysia: Satu Pemerhatian" dalam *Proceeding of the International Conference on Arabic Studies and Islamic Civilization iCasic 2014*, 4-5 March 2014, Kuala Lumpur.
- Nor Ghani Md Nor, Mariani Majid, Jaafar Ahmad & Nahid Ismail. (2001). "Can privatization improve performance ? Evidence from zakat collection institutions" dalam *Kertas kerja Bengkel Ekonomi Islam*. Fakulti Ekonomi, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Penyelarasan Kaedah Penentuan Harga Zakat Fitrah di Malaysia. [atas talian] <http://www.e-fatwa.gov.my/fatwa-negeri/penyelarasan-kaedah-penentuan-harga-zakat-fitrah-seluruh-malaysia-2>, 2 November 2010.
- Qardawi, Yusuf. (2000). *Fiqh al-Zakah*, II, (terj.) Monzer Kahf. Jeddah: Scientific Publishing Centre, King Abdulaziz University
- Ram al Jaffri Saad, Zainol Bidin, Kamil Md Idris & Md Hairi Md Hussain. (2010). Faktor-faktor yang Mempengaruhi Gelagat Kepatuhan Zakat Perniagaan. *Jurnal Pengurusan*, 30, 49–61.
- Ram al Jaffri Saad, Kamil Md. Idris & Zainol Bidin. (2009). Peraturan Pembayaran Zakat kepada Institusi Zakat: Sikap Peniaga dan Kesannya Terhadap Gelagat Pembayaran Zakat perniagaan. *Jurnal Syariah*, 17(3), 607–630.
- Sanep Ahmad & Hairunizam Wahid. (2005). "Kesediaan Berkongsi Kekayaan dan Kebahagiaan: Kajian Kes Bayaran Zakat Bagi Harta yang diikhtilaf" dalam *Persidangan Kebangsaan ke-2 Pusat Pengajian Sosial, Pembangunan dan Persekitaran (PPSPP)*. Bangi:UKM.
- Sanep Ahmad & Hairunnizam Wahid. (2005). Persepsi dan Faktor Penentu Kesedaran Terhadap Perluasan Sumber Zakat Harta Yang Diikhtilaf. *Islamiyyat*, 27(1), 45–65
- Sanep Ahmad, Hairunnizam Wahid & Adnan Mohamad. (2006). Penswastaan Institusi Zakat dan Kesannya Terhadap Pembayaran Secara Formal di Malaysia. *International Journal of Management Studies*, 13(2), 175–196.
- Shofian Ahmad & Amir Husin. (2002). *Zakat Membangun Ummah*. Kuala Lumpur: Utusan Publications & Distributors Sdn. Bhd.
- Siti Mashitoh Mahamood. (2007). "Sistem perundangan zakat di Malaysia: Antara Realiti dan Harapan" dalam *Persidangan Zakat & Cukai Kebangsaan 2007*. Kuala Lumpur: PWTC, 22 Mei 2007.
- Wahbah al-Zuhaili. (1997). *Fiqh al-Islamiy wa Adillahtuh*, Juz. 3, Beirut: Dar al-Fikr